

Т.Длінна (м.Миколаїв)

ДЕЯКІ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

Слов'янство взагалі, а українство зокрема їх дослідники відносять до “племені релігійного”. Це означає, що релігійність стала невід’ємною рисою української духовності, яка, в свою чергу, є одним з головних джерел української релігійності. Тому, як для вивчення традиційної релігійності українців, так і для дослідження сучасної масової релігійної свідомості українського народу необхідним є врахування особливостей української етнопсихології.

Перевага почуття над розумовим і вольовим, домінуюча роль любові зумовлюють релігійність української вдачі. Інтровертність психічних настанов, яка знаходить вияв в перевазі суб’єктивного світу над світом об’єктів, в культурі духовних цінностей, в повній відчуженості від реальної дійсності і характеризує особистість нерішучу, рефлексивну, котра мов би знаходиться у стані постійної оборони, сприяє формуванню такої релігійності, яку визначають як “внутрішню побожність” (М.Костомаров), “універсальну релігійність” (І.Мірчук), “кор-доцентричну релігійність” (П.Юркевич), “духовну релігійність” (В.Москалець). Якщо для росіян Бог є начебто абстракцією, джерелом царської влади (російська життєва формула: “Бог да царь во всем!”), то для українців Бог - це внутрішній закон, відповідно до якого вони й живуть (“Нема в світі над Бога”, “Від серця до Бога навпростець дорога”, “Від серця до неба шляхти не треба”). Народ довіряє себе і свою долю Богові, а тому й приймає з покорюю всі страждання. Ремство проти Бога (недовіра людини до Творця) в народній уяві мислилося як великий гріх: “Бог знає, за що карає”, “Що Бог дасть, то не нападсть”. “Чуття Божої всеприсутності” давало змогу українцям одухотворити весь світ. Ще І.Нечуй-Левицький відзначав своєрідний пантеїзм української примітивної релігії.

Як народ з сенсорним характером психокультури, головним носієм якої завжди виступає селянство і яка виростає з особливого ставлення до землі та її ролі в житті народу, українці створили гармонійну міфологію, образи якої не виходять за межі натуральних форм і яка відображає патріархально-хліборобський побут. В християнські часи земля в селянській свідомості стоїть навіть над Богом і святими,

сприйняття яких знаходить свій зовнішній вираз у натуральних формах.

Українці, як емоційна нація з надзвичайно розвинутим етизмом, не були “фанатиками ані змісту релігії, ані її поширення”. “Елемент соціальної справедливості - головна база української релігії” (Н.Григорієв). Українська релігія постійно живила властивий українській вдачі в цілому “Інстинкт несіння допомоги” (В.Янів).

Властивий українській ментальності індивідуалізм з ідеєю ненасилля і рівності виявлявся не тільки у відмові від ідеалу монархії, а й у відмові від поклоніння церковній ієрархії. В.Антонович, наприклад, вважає, що причиною невдоволення народу Берестейською унією (1596 р.) були не догми, а переміна громадського устрою церкви на авторитарний. Цінності демократизму виявлялися в релігійному житті і тоді, коли братства намагалися самостійно трактувати Св. Письмо.

Жіночність (“фемініність”, “екзекутивність”) української вдачі знаходить свій вияв не тільки в спробі пізнання світу через рефлексивне мислення та враження, а й в релігійності українського народу. Джерела жіночості української ментальності знаходяться, за Б.Цимбалістим, в матриархальному характері української родини, в якій дитина наслідує типові для жінки стереотипи мислення і поведінки. Риса характеру “ідеальної людини” у дитячому сприйнятті співпадають з рисами жінки-матері. Сама “жіночність” (на відміну від “маскуліності”, “інтенціональності”) має такі ознаки: небажання виносити судження про вчинки людей; релятивність суджень в їх ситуативній та емоційній зумовленості; самовизначення у контексті взаємовідносин з іншими людьми; здатність переживати чужі потреби і почуття як свої власні; індивідуальний підхід при вирішенні моральних проблем. Тому в релігійній свідомості українців, на відміну від росіян, образ Богородиці включно до XVII ст. був більш значущим, ніж образ Христа-Боголюдини. Жіночність підсилює і дія архетипу “доброї землі - великої матері - матері-природи”.